

Marzanna Bogumiła Kielar, Aneta Gop

Fenomen miłości w integralnym ujęciu badawczym

Studia z Teorii Wychowania 8/2 (19), 73-90

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marzanna Bogumiła Kielar, Aneta Gop

Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie

Fenomen miłości w integralnym ujęciu badawczym

Wprowadzenie

Integralne podejście badawcze można określić jako swoistą postać badań mieszanych, łączących ilościowe i jakościowe nastawienia badawcze w toku poznawania złożonych i wieloaspektowych zjawisk¹. U jego źródła leży metadyscyplinarna i transkulturowa teoria integralna (TI) amerykańskiego myśliciela Kena Wilbera oraz wywiedzione z niej zasady Integralnego Pluralizmu Metodologicznego (*Integral Methodological Pluralism* – IMP), które szczegółowo omówiono w innym miejscu². Teoria integralna to jedna z trzech najważniejszych metateorii współczesności, obok filozofii realizmu krytycznego i teorii społecznej Roya Bhaskara oraz teorii złożoności Edgara Morina³. Wymienione metateorie przedstawiają makro-poziom zintegrowanej wiedzy uwzględniającej wszystkie obszary ludzkich badań. Stanowią zarazem jeden z jego najbardziej zaawansowanych przykładów. Teoria integralna, obejmująca szeroki wachlarz paradygmatów i perspektyw badawczych, umożliwia całościowe i nieredukcjonistyczne badanie fenomenu

¹ Zob. S. Esbjörn-Hargens, *Integral research: A multi-method approach to investigating phenomena*, w: „Constructivism in the Human Sciences” 2006 nr II(1).

² Zob. M.B. Kielar, *Integralna wizja Kena Wilbera i jej zastosowanie w edukacji*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2012; M. Kielar, A. Gop, *Integralny Pluralizm Metodologiczny. Teoria i badania naukowe*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2012.

³ Zob. *Metatheory for the Twenty-First Century: Critical Realism and Integral Theory in Dialogue*, red. R. Bhaskar, S. Esbjörn-Hargens, N. Hedlund, M. Hartwig, Routledge, London 2015.

miłości zarówno w szerokim, uniwersalnym ujęciu, jak i wąskim (miłość pedagogiczna, wychowawcza).

Wymiary miłości według modelu integralnego

Teoria integralna przyjmuje, że doświadczenie świata jednostkowego bytu da się podzielić na cztery ewoluujące i równoważne wymiary istnienia – wewnętrzne (intencjonalne i kulturowe) i zewnętrzne (behawioralne i systemowe). Owe cztery wymiary obejmują zarówno aspekt indywidualny, jak i kolektywny istnienia w świecie (tabela 1).

Tabela 1. Niektóre aspekty czterech ćwiartek
Zródło: na podst. S. Esbjörn-Hargens, K. Wilber⁴.

Górna Lewa	Górna Prawa
Self i Świadomość Indywidualna – Wnętrze Doświadczenia Subiektywna	Mózg i Organizm Indywidualna – Zewnętrzne Zachowania Obiektywna
JA	TO
MY	TE
Zbiorowa – Wnętrze Kultury Intersubiektywna Kultura i Światopogląd	Zbiorowa – Zewnętrzne Systemy Interobiektywna System społeczny i Środowisko
Dolna Lewa	Dolna Prawa

W odniesieniu do fenomenu miłości wymiary te przedstawiają się następująco. W wymiarze subiektywnym (Górna Lewa ćwiartka) istnienia możemy zbadać jednostkową potrzebę miłości, świat myśli osoby zakochanej/kochającej, jej afekty i zamiary, inteligencję emocjonalną, wyznawane wartości etc., w czym pomocne będą eksploracje psychologiczne i fenomenologiczne. Wymiar obiektywny (Górna Prawa ćwiartka) obejmuje biologiczną konstytucję i mechanizmy działania człowieka. Tu można zaobserwować, jak reaguje mózg i ciało jednostki pod wpływem miłości (poziom energii, aktywacja rozmaitych układów, produkcja określonych neuroprzebieżników,

⁴ Por. Sean Esbjörn-Hargens, Ken Wilber, *Toward a comprehensive integration of science and religion: A post-metaphysical approach*, w: *The Oxford Handbook of Religion and Science*, red. P. Clayton, Z. Simpson, Oxford University Press, Oxford 2006, s. 526.

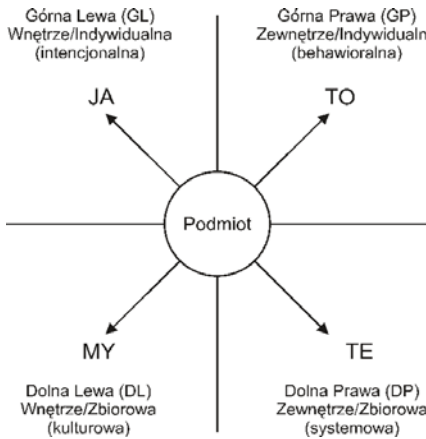
przeestrojenie hormonalne, stężenie i współpraca hormonów jako reakcja na wzloty i upadki miłości itd.), zachowania miłosne, seksualność w kontekście budowania więzi i rozwoju miłości. Tym mierzalnym wymiarem jednostkowego istnienia człowieka zajmują się nauki przyrodnicze (biologia, chemia, fizyka), neurologia, kognitywistyka i inne. W wymiarze intersubiektywnym (Dolna Lewa ćwiartka) przedmiotem badania będą kulturowe konteksty miłości, podzielane z innymi wartości i normy (np. wartości kształtujące w danej rodzinie postawy dzieci wobec miłości), powszechne mity odnoszące się do miłości (np. mit miłości romantycznej), tradycje (np. miłość monogamiczna, poligamiczna), symbolika miłości w danej kulturze, przestrzegane tabu i przesady dotyczące miłości. Ten intersubiektywny świat zbiorowości, jej przestrzeń kulturowa, to obszar dociekań m.in. antropologii, etnometodologii, filozofii i in. Z kolei interobiektywny wymiar istnienia obejmuje zewnętrzne, środowiskowe i systemowe (ekonomiczne, polityczne, edukacyjne, etc.), aspekty życia zbiorowości oraz ich dynamikę. Przedmiotem badania będą tu m.in. szkolenia, warsztaty i kursy dotyczące budowania więzi miłosnej, poradnictwo małżeńskie, blogi i społeczności wirtualne poszukujące wiedzy na temat miłości, budowania związków miłosnych, poprawy życia miłosnego i kryzysów miłosnych, artefakty i in. Ten interobiektywny świat jest przedmiotem badań m.in. socjologów, ekologów, ekonomistów czy teoretyków systemów. Użycie czterech ćwiartek w odniesieniu do zjawiska miłości przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Użycie czterech ćwiartek w odniesieniu do zjawiska miłości
 Źródło: M.B. Kielar – opracowanie własne

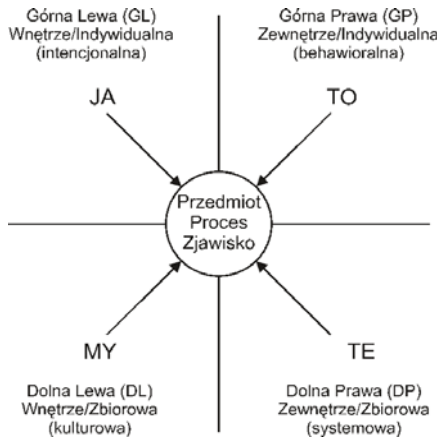
<p style="text-align: center;">GÓRNA LEWA Indywidualna świadomość</p> <p>Emocje, myśli, pragnienia jednostki w stanie zakochania lub przeżywającej miłość</p> <p>Postawy i wierzenia jednostki na temat miłości</p> <p>Jednostkowe wartości wspierające rozwój ku miłości</p> <p>Perspektywy jednostki odnośnie zjawiska miłości</p> <p>Sposoby myślenia, które tworzą koncepty na temat miłości</p> <p>Ważne dla jednostki aspekty miłości (osobiste, interpersonalne, etyczne, etc.)</p> <p>Duchowość/religia, która wpływa na pozostałe ćwiartki w odniesieniu do miłości</p>	<p style="text-align: center;">GÓRNA PRAWA Indywidualne zachowanie</p> <p>Aspekty zachowania osoby w afekcie miłosnym</p> <p>Ciało osoby opanowanej miłością: neurofizjologia, biochemia mózgu osoby zakochanej lub przeżywającej miłość, obserwowalne zmiany hormonalne</p> <p>Seksualność jako ważny aspekt miłości</p>
<p style="text-align: center;">JAM</p> <p style="text-align: center;">MY</p> <p style="text-align: center;">Zbiorowe wartości i normy kulturowe</p> <p>Kulturowe światopoglądy odnośnie fenomenu miłości</p> <p>Tradycyjne normy odnośnie miłości</p> <p>Rozpowszechnione mity na temat miłości</p> <p>Kulturowe relacje płci (<i>gender</i>) a miłość</p> <p>Tradycje monogamii i poligamii a miłość</p> <p>Grupowe tabu w odniesieniu do miłości</p> <p style="text-align: center;">DOLNA LEWA</p>	<p style="text-align: center;">TO</p> <p style="text-align: center;">TE</p> <p style="text-align: center;">Systemy i Struktury</p> <p>Niewystarczająca edukacja i wychowanie ku miłości oraz w kwestii tego, czym miłość jest w swej istocie</p> <p>Skonfliktowane wiadomości i inicjatywy edukacyjne odnośnie kształcenia i wychowania ku miłości</p> <p>Systemy społeczne, w których obowiązują/ nie obowiązują przepisy przeciwko zachowaniom dyskryminującym i stygmatyzującym osoby o odmiennych orientacjach seksualnych</p> <p>Spółeczna ekonomia i wola polityczna, by edukować ku miłości</p> <p>Prawa wspierające równouprawnienie kobiet a miłość</p> <p style="text-align: center;">DOLNA PRAWA</p>

Perspektywy podmiotu i zjawisko miłości

Cztery wymiary istnienia (cztery ćwiartki) teoria integralna postrzega także jako fundamentalne perspektywy, które podmiot może obrać w procesie poznawczym. Te perspektywy są równoważne i nieredukowalne wzajemnie do siebie (tabela 1): Ja – perspektywa subiektywna, My/Ty – perspektywa intersubiektywna, To – perspektywa obiektywna i Te – perspektywa interobiektywna. Ćwiartki są zatem punktami widzenia podmiotu (Ryc. 1), który z kolei na postrzegane przez siebie przedmioty, zjawiska czy procesy może spoglądać z ich perspektywy (Ryc. 2). Perspektywę danej ćwiartki skupioną na poznawanym zjawisku, artefakcie lub procesie, teoria integralna określa mianem kwadrywium (*quadrivium*).

Rycina 1. Cztery ćwiartki – cztery perspektywy

Rycina 2. Kwadrywia – cztery drogi poznawania poznawcze podmiotu przez podmiot dowolnego obiektu, procesu, zjawiska.

Źródło: M.B. Kielar – oprac. własne, grafika schematu zaadoptowana z artykułu S. Esbjörn-Hargensa⁵.

Opierając się na koncepcie kwadrywium, uczynimy przedmiotem refleksji zjawisko miłości. I tak, z subiektywnej perspektywy Ja jednostka opisze własne myśli, odczucia, motywacje i pragnienia związane z miłością, zada sobie np. pytanie: czy potrzeba miłości jest u niej zaspokojona. Intersubiektywna perspektywa Ty/My pozwoli z kolei prowadzić z drugim człowiekiem rozmowę o tym, czym jest miłość, czy jest wartością ponadczasową,

⁵ Por. S. Esbjörn-Hargens, *An overview of Integral Theory: An all-inclusive framework for the twenty-first century*, w: *Integral theory in action: Applied, theoretical, and constructive perspectives on the AQAL Model*, red. tenże, SUNY Press, New York 2010, s. 39–40.

czym powinna się cechować, jakie wspólne wartości wobec zjawiska miłości rozmówcy dzielają, jakie cechy powinna mieć według nich miłość rodzicielska, a jakie miłość pedagogiczna. Wymieniona perspektywa umożliwi im też rozważanie kontekstów historycznych, kulturowych czy literackich zjawiska miłości. Obiektywna perspektywa To oświetli zachowania jednostki działającej pod wpływem miłości, zmiany cielesne czy zmiany poziomu jej energii życiowej. W intersubiektywnej perspektywie Te można z kolei postawić pytania: czy współczesny system edukacji ukazuje wartość miłości; czy nauczyciele kierują się miłością pedagogiczną w rozumieniu Korczakowskim – jako powszechną zasadą wychowawczą, ugruntowaną w systemie wartości i postawie pedagoga oraz wypływających z niej rzeczowych działaniach; czy nauczyciele przekazują uczniom wiedzę o miłości, czy wychowują ku miłości (do ludzi, świata). Perspektywa interobiektywna przybliży również wzory zachowań rodziców kształtujące nastawienie dzieci wobec miłości. To w interobiektywnym, systemowym wymiarze można także rozważyć fenomen miłości w kontekście prawa do zawierania związków małżeńskich osób tej samej płci.

Cztery wymiary istnienia (cztery ćwiartki) współwoluują, warunkują i dookreślają się wzajemnie, wchodząc ze sobą w rozmaite interakcje. Na przykład, subiektywna jaźń człowieka w każdym momencie życia jest powiązana z istniejącym obiektywnie biologicznym organizmem, rozwija się w intersubiektywnym świecie kultury i historii oraz na wiele sposobów zależy od interobiektywnego środowiska i systemów społecznych. W obrębie czterech ćwiartek występują poziomy rozwoju egzystencji (przedkonwencjonalne, konwencjonalne, postkonwencjonalne), linie rozwojowe (poznawcza, moralności, tożsamości i in.), przemijające stany (świadomości, biologiczne, polityczne i in.) oraz typy (np. typy psychiki, style przekazywania wiedzy). Wymienione elementy tworzą wraz z ćwiartkami integralny, meta-dyscyplinarny model AQAL (*all quadrants, all lines*), który w połączeniu z Integralnym Pluralizmem Metodologicznym stanowi trzon teorii integralnej. AQAL oraz IMP dążą do rozpoznania i objęcia na meta-poziomie wszystkich dostępnych i uznanych prawd cząstkowych oraz wycinkowych perspektyw, zgodnie z założeniem, że główne paradygmaty i metodologie badawcze zawierają prawdy ważne, ale fragmentaryczne.

Niektóre założenia badania integralnego

Jednym z podstawowych wytycznych badania integralnego jest założenie, ażeby badacz uwzględnił w swych eksploracjach trzy grupy praktyk badawczych: czynności powiązane z subiektywną perspektywą pierwszej

osoby (Ja), procedury skorelowane z intersubiektywną perspektywą drugiej osoby (Ty/My) oraz praktyki odpowiadające obiektywnej perspektywie trzeciej osoby (To/Te)⁶. Spełnienie tego warunku następuje poprzez zastosowanie przynajmniej trzech różnych rodzin metod badawczych⁷ odpowiadających wymienionym perspektywom: fenomenologii lub strukturalizmu, 2) hermeneutyki albo etnometodologii, 3) empiryzmu bądź teorii *autopoiesis*, teorii systemów lub teorii społecznej *autopoiesis*⁸.

Kardynalną zasadą badania integralnego jest stosowanie w nim trzech sekwencji metody naukowej kierujących badaniem w każdej ćwiartce, a opisanych obszernie w innym miejscu⁹. Tworzące fundament uprawnionego poznania naukowego sekwencje, obejmują: 1) zalecenie praktyki, paradygmat, eksperyment, wzór, 2) bezpośrednie zrozumienie czy unacznienie danych oznaczających każdą doświadczalną wiedzę i 3) potwierdzenie lub odrzucenie, co oznacza proces sprawdzania ugruntowanych w doświadczeniu dowodów¹⁰. Zgodnie ze stanowiskiem szerokiego empiryzmu, który oznacza bezpośrednio doświadczenie w ogólności, Wilber stosuje sekwencje postępowania badawczego do wszelkich doświadczeń bezpośrednich, a nie jedynie do doświadczenia sensorycznego.

Ważną zasadą badania integralnego jest rozpatrywanie zebranych danych w granicach i z zastosowaniem terminologii przyjętej rodziny metod. To pozwala uniknąć umniejszenia i sprowadzenia danych uzyskanych w ramach

⁶ Zob. S. Esbjörn-Hargens, *Integral research...*, dz. cyt.

⁷ Wilber używa terminu rodziny metodologiczne, jednak nazwy te mogą odnosić się także bezpośrednio do konkretnych metod, nie zawsze metod badawczych, jak w przypadku chociażby obecnej teorii *autopoiesis*, która nie jest ani akademicką metodologią ani metodą.

⁸ Jakość, sposób i rodzaj zastosowania metodologii z danej rodziny powiązane są z kilkoma czynnikami, m.in. poziomami rozwoju jednostki prowadzącej badania, kulturowo dziedzicznymi wzorcami badania, stopniem rozwoju danej metodologii na osi czasu. Inaczej będzie prowadzone badanie z użyciem klasycznej hermeneutyki w ujęciu św. Augustyna, inne będzie w ujęciu postmodernistycznym Heideggera; w rodzinie metod empiryzmu rzecz ma się podobnie – jeśli przyrówna się badania z zastosowaniem przednaukowej praktyki, jaką jest alchemia do racjonalnej, ówczesnej nauki, jaką jest fizyka czy chemia. Por. B.A. Snow (2007), *Running head: Reflections on integral methodological pluralism*, <https://integralwithoutborders.net/sites/default/files/resources/integral%20methodological%20pluralism.pdf> z dn. 1.03.2017.

⁹ Zob. M. Kielar, A. Gop, *Integralny Pluralizm Metodologiczny...*, dz. cyt.

¹⁰ Por. K. Wilber, *Małżeństwo rozumu z duszą. Integracja nauki i religii*, tłum. H. Smagacz, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2008, s. 161–166; tegoż, *Integral spirituality...*, dz. cyt., s. 267–269; T.G. Black, *Applying AQAL to the quantitative/qualitative debate in social science research*, w: „Journal of Integral Theory and Practice” 2008 nr 3(1), s. 1–14.

jednej metody do terminologii innej metody¹¹. Otrzymanie spójnej syntezy wyników badań umożliwia model integralny, który postuluje triangulację i tetra-korelację rezultatów badawczych.

Złożona odmiana czterech ćwiartek i kwadrywiów – Integralny Pluralizm Metodologiczny

Zjawiska w każdym z czterech wymiarów istnienia (czterech ćwiartek) można badać za pomocą dwóch rodzajów praktyk badawczych: tych, które analizują *wnętrze* ćwiartki (perspektywa wewnętrzna – pierwszej osoby, Ja/My) i takich, które badają daną ćwiartkę *od zewnątrz* (perspektywa zewnętrzna – trzeciej osoby, To/Te)¹². Rezultatem tego zabiegu jest osiem fundamentalnych perspektyw, do których wiodą określone rodziny metodologiczne grupujące dopełniające się praktyki i zalecenia badawcze (Tabela 3). Integralny Pluralizm Metodologiczny stanowi sumę trwałych, ale częściowych prawd głównych metodologii badawczych.

Tabela 3. Osiem rodzin metod badawczych, przedmiot badań, praktyki badawcze, potwierdzenia słuszności.

Źródło: M.B. Kielar – opracowanie własne¹³.

¹¹ Zob. S. Esbjörn-Hargens, *Integral research: A multi-method...*, dz. cyt., s. 20.

¹² Zob. M.B. Kielar, A. Gop (2012), dz. cyt., s. 50–61.

¹³ Por. tamże, s. 62–65.

Ćwiartka	Rodzina metod badań (# strefa)	Przedmiot badań	Niektóre metody i techniki badania 1- ej, 2- ej i 3- ej osoby	Niektóre potwierdzenia słuszności
Górna Lewa (Ja) (indywidualna – wewnętrzne)	Fenomenologia #1 Strukturalizm #2	Bezpośrednie, własne doświadczenie jednostek – środek indywidualnego wnętrza. Powtarzające się wzory doświadczeń, własna lub innej osoby – zewnętrzna strona indywidualnego wnętrza.	Introspekcja, autorefleksja, autoetnografia, obieranie perspektyw. Testy rozwojowe (np. psychometryczne), testy na typ osobowości, analiza psychografu, notowanie wzorów wypowiedzi i zachowań, fenomenografia.	Szczerość, uczciwość, obszerne opisy, integralność, identyfikowanie założeń, transformatywność, odchylenie od prawdy. Opracowane testy psychologiczne, wykorzystanie opracowanych modeli rozwoju, subiektywność krytyczna, badanie długoterminowe, obszerne opisy wraz z analizą, triangulacja, samoobserwacja, informacje zwrotne.
Dolna Lewa (My) (zbiorowa – wewnętrzne)	Hermeneutyka #3 Etnometodologia #4	Ponadosobiste, wzajemne rozumienie (badanie interpretacji w oparciu o rozumienie sieci dzielonych w danej społeczności znaczeń) – środek zbiorowego wnętrza. Powtarzające się wzory interesującego rozumienia – zewnętrzna strona zbiorowego wnętrza.	Analizy interpretacyjne, analizy tekstowe, zbiorowa introspekcja/refleksja, odgrywanie ról, dialog i debata, wywiady. Etnografia performancji; cyberetnografia, analiza kodów semiotycznych, techniki uczestnicząco-obszewacyjne	Oddanie głosu innym, służba społeczności, odwzajemnianie, zaufanie, wzajemne zrozumienie, rezonans, symbolizm, pełnia znaczenia, emancypacja. Ponadkulturowe (cross-cultural), obserwacja dynamiki grupy, spójność symboliczna, dobrze udokumentowane obserwacje, długoterminowe zaangażowanie, sprawdzanie członka grupy, akceptacja grupy.

Ćwiartka	Rodzina metod badań (# strefa)	Przedmiot badań	Niektóre metody i techniki badania 1-ej, 2-ej i 3-ej osoby	Niektóre potwierdzenia słuszności
Górna Prawa (To) (indywidualna – zewnętrzze)	Teoria autopoiesis, czyli samotworzenia (self-creation). #5 Empiryzm #6	Samoregulujące się zachowanie – wewnętrzny widok organizmu jednostki, np. bada rodzaj struktury wewnętrznej, wyjaśniającej obserwowane zachowanie, mapuje strukturalne połączenia między organizmem a jego środowiskiem. Obserwowalne zachowanie i organizm – zewnętrzna strona organizmu jednostki.	Diagnozowanie kognitywnych wejść [inputs] i wyjść [outputs], modelowanie systemów postrzegania. Analiza zachowania, eksperymenty laboratoryjne i obserwacje, analizy chemiczne, obrazowanie medyczne (PET, fMRI i inne), opisy konkretnych przypadków; analiza luk, badanie diagnostyczne.	Pragmatyczność, zaangażowanie pola, adekwatna relacja naukowego obserwatora, dopasowanie zjawisk biologicznych, przewidywalny, wyjaśniający, empiryczny, logiczny. Powtarzalność, warunki kontrolowane, empiryczność, logika, mierzalność, obserwacja ciągła, postępowanie się wieloma zmysłami, wysoki współczynnik informacji zwrotnych, jasna forma pytań, reprezentatywne próby.

Ćwiartka	Rodzina metod badań (# strefa)	Przedmiot badań	Niektóre metody i techniki badania 1-ej, 2-ej i 3-ej osoby	Niektóre potwierdzenia słuszności
Dolna Prawa (Te) (zbiorowa – zewnętrzne)	Teoria społecznej autopoiesis #7 Teoria systemów #8	Samoregulująca się dynamika zachowań w systemach – środek zbiorowego wnętrza, np. ukazuje, w jaki sposób grupy tworzą siebie, utrzymując wewnętrzną spójność i zakreślając granice. Bada się m. in. systemowe interakcje (kanały i sieci komunikacji, wzory oddziaływań, zależności czy binarne struktury językowe, które pozwalają systemom rejestrować różne zjawiska i odpowiadać na nie) oraz artefakty będące przedmiotem wymiany w systemach i grupach. Zewnętrzna strona systemów, dopasowanie funkcjonalne poszczególnych osób w dającej się zaobserwować całości, obserwowalne oddziaływanie wzajemne – wierzchnia strona zbiorowego wnętrza.	Analizy wysyłających i otrzymujących dane, holoniczne mapowanie, diagramowanie sposobów, kanałów i sieci komunikowania w grupie, zogniskowane wywiady grupowe, nasświetlające powiązania komunikacyjne między osobami. Analizy systemu, badanie relacji, analizy interakcji behawioralnych, modelowanie/symulacje komputerowe, dynamiczna analiza sieci (łączy techniki analizy sieci społecznej z wieloczynnikowymi symulacjami), studia literaturowe, ewaluacje, analizy statystyczne i modelowanie matematyczne.	Zapewnia adekwatne opisy dopasowania funkcjonalnego fenomenologii systemów, włącza wielorakie perspektywy członków systemu, włącza szczegółowe rozumienie obserwatora systemu, wyjaśnia, dlaczego różne systemy nie mogą „widzieć” pewnych rzeczywistości. Dopasowanie funkcjonalne, powtarzalność, warunki kontrolowane, empiryczność, logika, cenione źródła, wiele źródeł, bezpośrednio doświadczanie systemu.

Stosując ramy badawcze IPM można bardziej szczegółowo eksplorować miłość pedagogiczną przy wykorzystaniu metod z wybranej tradycji metodologicznej i rodziny (kategorii) metod badań¹⁴, ¹⁵.

Tabela 4. Schemat obrazujący relację przykładowych metod do tradycji i rodzin (kategorii) metodologicznych

Źródło: A. Gop – opracowanie własne na podstawie N. Hedlund¹⁶.

Rodzina (kategoria) metod	Fenomenologia	Strukturalizm
Tradycja metodologiczna	Fenomenologia Husserla, systematyczna introspekcja, fenomenologia psychologiczna	Tradycja strukturalizmu
Metody	Metoda autobiograficzna	Analiza strukturalna tekstu

¹⁴ Warto zaznaczyć, że nazwy rodzin metodologicznych traktować należy raczej jako pojemne kategorie, które najlepiej oddają sens tego, co jest badane, nie zaś jako dosłownie brzmiące nazwy wachlarzy obejmowanych przez nie metod. Przykładowo, teoria *autopoiesis* nie jest ani metodą ani metodologią badawczą – jest teorią molekularnej samoorganizacji komórek, wykorzystaną przez niemieckiego socjologa Niklasa Luhmanna do opisanego procesów komunikacji społeczeństw. W pierwotnym znaczeniu Wilber używa tej „etykiety słownej” do opisanego samoregulującego się zachowania, spojrzenia z wnętrza organizmu jednostki. W perspektywie socjologicznej teoria *autopoiesis* została wykorzystana w IMP jako kategoria wyjaśniająca samoregulującą się dynamikę zachowania w systemach społecznych – wnętrze zbiorowości. Por. Jeffery A. Martin, *Integral research as a practical mixed-methods framework clarifying the role of integral methodological pluralism*, w: „Journal of Integral Theory and Practice” 2008 nr 3(2), s. 155–164.

¹⁵ Problematyczne jednak może się okazać klasyfikowanie samej metody do konkretnej strefy (#), co powiązane jest z możliwością wielokrotnego stosowania danej metody w różnych strefach oraz występowaniem badacza i osoby badanej z różnych pozycji. I tak, obierając za przykład metodę wywiadu narracyjnego badacz, włączając do badań autobiograficzny wywiad narracyjny, może go zaklasyfikować jako metodę eksploracji własnego wnętrza z perspektywy zewnętrznej (klasa metod strukturalistycznych) (badacz z perspektywy #2 jest w pozycji osoby interpretującej własne wnętrze #1). Możemy mieć także do czynienia z sytuacją, w której badacz przeprowadza wywiad autobiograficzny z osobą badaną i – na zasadzie dialogu z respondentem – uzgadnia trafność interpretacji doświadczeń respondenta (badacz jest w pozycji #2, mając do czynienia z osobą badaną w pozycji #2, która interpretuje własne doświadczenia #1). Może zaistnieć sytuacja, w której badacz przeprowadzając wywiady w grupie i stosując podejście etnometodologiczne (#4), dociera tym samym do obserwacji uczestników (#4) dotyczących ponadosobistego zrozumienia doświadczeń (#3). Można też wyobrazić sobie sytuację, w której badacz jedynie kolekcjonuje dane z wielu wywiadów, jednak osoby, od których badacz zebrał dane nie tworzą powiązanej ze sobą i utrzymującej kontakty grupy, a samego badacza także nie wiążą z grupą żadne relacje. Taka możliwość nie będzie wówczas angażować sfer #3 i #4. Por. tamże, s. 159.

¹⁶ Por. N. Hedlund, *Integrally Researching Integral Research: Enactive Perspectives on the Future of the Field*, w: „Journal of Integral Theory and Practice” 2010 nr 5(2), s. 23.

Fenomenologiczne postępowanie badawcze pozwoli dociec istoty sensu świata przeżyć i znaczeń związanych z miłością pedagogiczną¹⁷. W ramach badania fenomenologicznego przy zastosowaniu procedury Husserla (*epoché*, redukcja fenomenologiczna, wyobrażeniowe uzmiennianie¹⁸ analizować można to, *w jaki sposób doświadczam i ofiarowuję miłość pedagogiczną (wychowawczą)?, czym jest dla mnie miłość pedagogiczna: postawą aksjologiczną, działaniem, zasadą wychowawczą i normą kulturową czy systemowym działaniem dla dobra dziecka? A może szczególnym splotem wymienionych wcześniej aspektów?* Autorefleksja, autoetnografia czy niektóre rodzaje medytacji bądź kontemplacja stanowią przykłady metod odkrywających przed badaczem fenomen miłości – w ujęciu szerokim (miłość uniwersalna czy poczucie wspólnot¹⁹) lub wąskim (miłość pedagogiczna, wychowawcza). Przykładowo w buddyjskiej medytacji nad miłością osoba praktykująca intencjonalnie wprowadza umysł w stan miłości²⁰, przez co uzyskuje dane do hermeneutycznej analizy i interpretacji, a efektem tego może być wgląd w strukturę i rdzeń doświadczanego fenomenu miłości. Podobny rodzaj danych możemy uzyskać oddając się chrześcijańskiej kontemplacji nad wersetami biblijnymi traktującymi o miłości. Dobór adekwatnej metody do zbadania fenomenu miłości pedagogicznej (wychowawczej) w dużej mierze zależy od badacza – stopnia jego metodologicznej sprawności i otwartości na badanie własnego wnętrza.

Rodzina strukturalizmu, jak zaznaczono wcześniej, docieka powtarzalnych wzorów jednostkowych doświadczeń. W badanym aspekcie przy wykorzystaniu metod z tej rodziny można ujrzyć np. wzory jednostkowego przeżywania miłości wychowawczej na przestrzeni czasu, uchwycić pewne tendencje oraz naszkicować ewolucję i dynamikę miłości pedagogicznej u konkretnego nauczyciela czy ucznia. Sposób jednostkowej konceptualizacji

¹⁷ Zob. K. Sawicki, *Propozycja aplikacji metody fenomenologiczno-hermeneutycznej w pedagogicznych badaniach rzeczywistości wychowawczej*, w: „*Scripta Philosophica. Zeszyty Naukowe Doktorantów Wydziału Filozofii KUL*” 2012 nr 1, s. 75–91.

¹⁸ Por. tamże; M. Kleineberg, *Integral Methodological Pluralism: An Organizing Principle for Method Classification*, Paper Conference: 14th International ISKO Conference. Knowledge Organization in a Sustainable World, https://www.researchgate.net/publication/308675252_Integral_Methodological_Pluralism_An_Organizing_Principle_for_Method_Classification, z dn. 11.03.2017.

¹⁹ Zob. U. Opyrchał, *Miłość uniwersalna i poczucie wspólnoty jako tematy medytacji*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Oblicza miłości. Przeszłość – Teraźniejszość – Perspektywy” Lublin 06 maja 2016.

²⁰ Zob. Jego Świątobliwość XIV Dalajlama, *Ścieżka buddyźmu tybetańskiego. Koniec cierpienia i odkrycie drogi do szczęścia*, tłum. M. Czub, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2013.

czy postrzegania miłości w ramach metod z tej rodziny można zbadać przy użyciu fenomenografii²¹, ale także poprzez dobrze znany pedagogice wywiad indywidualny, który posłuży wyłonieniu pojedynczego, swoistego danej jednostce wzorca doświadczeń.

Ponadjednostkowe rozumienie miłości pedagogicznej dobrze uchwycą wywiady grupowe, zbiorowe refleksje czy analizy tekstów osadzonych w badanym wątku. Hermeneutyka pozwala badaczowi na dociekanie grupowego/zbiorowego czy kulturowego znaczenia miłości pedagogicznej, a więc usankcjonuje uchwycenie tego zjawiska w świetle wielu światopoglądów, ideologii czy wyznań.

Powtarzające się wzory intersubiektywnego doświadczenia miłości da się ująć tak, jak czyni to etnometodologia, którą interesuje to, jak ludzie tworzą, utrzymują i zmieniają w czasie poczucie wspólnej, grupowej, zewnętrznej rzeczywistości. Poprzez badanie etnograficzne, a w jego ramach obserwację uczestniczącą prowadzoną w klasie szkolnej i wywiady, można zbadać wzory tworzenia, pielęgnowania i przekształcania się miłości pedagogicznej.

Posługując się metodami empirycznymi, badać można obiektywne zachowania będące wyrazem miłości pedagogicznej. Tu także możliwe jest wykorzystanie obserwacji²² w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie: jakie zachowania nauczyciela są przejawem miłości pedagogicznej?

Zewnętrzną stronę zbiorowości – systemu szkolnego/klasowego – da się zbadać, zaprzęgając rozstrzygnięcia wypracowane m.in. na gruncie teorii systemów. W ramach proponowanego przez Wilbera systemowego ujęcia bada się obserwowalne obustronne oddziaływania osób w ramach pewnej całości. W odniesieniu do badania miłości pedagogicznej można analizować cały system klasowy czy szkolny pod kątem wspólnych działań budujących miłość wychowawczą. Systemy te można poddać obserwacji i analizie reakcji behawioralnych. (Por. Tab. 5).

²¹ Zob. D. Kubinowski, *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia, metodyka, ewaluacja*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011.

²² Obserwacja może być stosowana jako główna metoda badawcza w wielu ćwiartkach. Podobnie, wywiad może pokryć niemal całą siatkę IMP. Mimo wielokrotnego stosowania tej samej metody w schemacie IMP badacz postawi inne pytania badawcze oraz będzie stosował różne techniki badania w ramach tej samej metody.

Tabela 5. Przykład wykorzystania schematu IPM w analizie miłości pedagogicznej.

Źródło: A. Gop – opracowanie własne.

Ćwiartka	Rodzina metod badań	Przykładowe pytania badawcze	Technika/metoda w ramach danej rodziny metod badawczych
Górna Lewa (Ja) (indywidualna – wewnątrz)	Fenomenologia	W jaki sposób doświadczam i ofiarowuję miłość pedagogiczną (wychowawczą)?, czym jest dla mnie miłość pedagogiczna: postawą aksjologiczną, działaniem, zasadą wychowawczą i normą kulturową czy systemowym działaniem dla dobra dziecka? A może szczególnym splotem wymienionych wyżej aspektów?	Autorefleksja, autoetnografia, medytacja/kontemplacja
	Strukturalizm	Jaki jest jednostkowy wzór przeżywania miłości pedagogicznej (wychowawczej)?	Fenomenografia, wywiad indywidualny
Dolna Lewa (My) (zbiorowa – wewnątrz)	Hermeneutyka	Jakie jest wypracowane grupowo/ zbiorowo/kulturowo znaczenie miłości pedagogicznej (wychowawczej)?	Wywiady grupowe, analizy tekstów (np. Korczaka, esej: Jak kochać dziecko), zbiorowe refleksje
	Etnometodologia	W jaki sposób jednostki tworzą wzorce miłości pedagogicznej (wychowawczej), utrzymują je na przestrzeni czasu i przekształcają	
Górna Prawa (To) (indywidualna – zewnątrz)	Teoria autopoiesis czyli samotworzenia (self-creation).	brak	brak
	Empiryzm	Jakie zachowania są wyrazem miłości pedagogicznej (wychowawczej)?	Obserwacja
Dolna Prawa (Te) (zbiorowa – zewnątrz)	Teoria społecznej autopoiesis	brak	brak
	Teoria systemów	Jakie działania budujące miłość wychowawczą są charakterystyczne dla badanego systemu (lub/i jego podsystemów)?	Obserwacja – analizy interakcji behawioralnych

Podsumowanie

Integralna analiza fenomenu miłości przynosi jej spójny i wielowątkowy obraz. Badaczki ujmują miłość (miłość pedagogiczną) zarówno w kontekście subiektywnej świadomości oraz obiektywnego, behawioralnego wymiaru osoby, jak i intersubiektywnego wymiaru kulturowego oraz

interobiektywnego wymiaru systemowego. Ramy Integralnego Pluralizmu Metodologicznego pozwalają na precyzyjną eksplorację zjawiska miłości dzięki wykorzystaniu metod i technik badawczych z wybranych tradycji metodologicznych.

Częstkowe prawdy każdego wymiaru istnienia (każdej z czterech ćwiartek), każdego poziomu rozwojowego wnoszą istotny wkład w integralne ujęcie badanego zjawiska. Nie można wymiarów istnienia czy poziomów egzystencji sprowadzać do siebie nawzajem ani zniekształcać. Tak pojmowana integralność chroni przed popełnieniem błędu absolutyzmu, który sprowadza się do przekonania, że fragmentaryczna perspektywa danej ćwiartki (np. obiektywnej) odsłania w pełni eksplorowaną rzeczywistość oraz, że składowe jednego tylko wymiaru ową rzeczywistość tworzą.

Bibliografia

- Black T.G., *Applying AQAL to the quantitative/qualitative debate in social science research*, w: „Journal of Integral Theory and Practice” 2008 nr 3(1).
- Esbjörn-Hargens S., *An overview of Integral Theory: An all-inclusive framework for the twenty-first century*, w: *Integral theory in action: Applied, theoretical, and constructive perspectives on the AQAL Model*, red. tenże, SUNY Press, New York 2010.
- Esbjörn-Hargens S., *Integral research: A multi-method approach to investigating phenomena*, w: „Constructivism in the Human Sciences” 2006 nr 11(1).
- Esbjörn-Hargens S., Wilber K., *Toward a comprehensive integration of science and religion: A post-metaphysical approach*, w: *The Oxford Handbook of Religion and Science*, red. P. Clayton, Z. Simpson, Oxford University Press, Oxford 2006.
- Hedlund, N., *Integrally Researching Integral Research: Enactive Perspectives on the Future of the Field*, w: „Journal of Integral Theory and Practice” 2010 nr 5(2), s. 1–30.
- Jego Świątobliwość XIV Dalajlama, *Ścieżka buddyźmu tybetańskiego. Koniec cierpienia i odkrycie drogi do szczęścia*, tłum. M. Czub, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2013.
- Kielar M.B., *Integralna wizja Kena Wilbera i jej zastosowanie w edukacji*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2012.
- Kielar M.B., Gop A., *Integralny Pluralizm Metodologiczny. Teoria i badania naukowe*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2012.

- Kleineberg M. *Integral Methodological Pluralism: An Organizing Principle for Method Classification*, Paper Conference: 14th International ISKO Conference. Knowledge Organization in a Sustainable World, https://www.researchgate.net/publication/308675252_Integral_Methodological_Pluralism_An_Organizing_Principle_for_Method_Classification, z dn. 11.03.2017.
- Kubinowski D., *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia, metodyka, ewaluacja*. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011. https://www.researchgate.net/publication/308675252_Integral_Methodological_Pluralism_An_Organizing_Principle_for_Method_Classification, z dn. 11.03.2017.
- Martin J.A., *Integral research as a practical mixed-methods framework clarifying the role of integral methodological pluralism*, w: „Journal of Integral Theory and Practice” 2008 nr 3(2), s. 155–164.
- Metatheory for the Twenty-First Century: Critical Realism and Integral Theory in Dialogue*, red. R. Bhaskar, S. Esbjorn-Hargens, N. Hedlund, M. Hartwig, Routledge, London 2015.
- Opyrchał U., *Miłość uniwersalna i poczucie wspólnoty jako tematy medytacji*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Oblicza miłości. Przeszłość – Terazniejszość – Perspektywy” Lublin, 06 maja 2016 r.
- Sawicki K., *Propozycja aplikacji metody fenomenologiczno-hermeneutycznej w pedagogicznych badaniach rzeczywistości wychowawczej*, w: „Scripta Philosophica. Zeszyty Naukowe Doktorantów Wydziału Filozofii KUL” 2012 nr 1, s. 75–91.
- Snow, B.A. (2007). *Running head: Reflections on integral methodological pluralism*. <https://integralwithoutborders.net/sites/default/files/resources/integral%20methodological%20pluralism.pdf> z dn. 1.03.2017.
- Wilber K., *Integral spirituality: A startling new role for religion in the modern and postmodern world*, Integral Books, Boston & London 2007.
- Wilber K., *Małżeństwo rozumu z duszą. Integracja nauki i religii*, tłum. H. Smagacz, Wydawnictwo Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2008.

Love phenomenon in an integral research approach

The article presents the phenomenon of love (including pedagogical love) in the inclusive and meta-paradigmatic view of integral theory, AQAL model and Integral Methodological Pluralism. At the beginning, the authors

describe aspects of love according to the basic element of the AQAL model – four dimensions of existence (four quadrants). Then, using the complex version of these dimensions – Integral Methodological Pluralism – they analyse the phenomenon of pedagogical love. A comprehensive research framework of inclusionary pluralism determines a fuller, non-reductionistic picture of the phenomenon of love both in its wide, universal meaning and in its narrow meaning (pedagogical love, educational love).